

Motion till riksdagen

1989/90:A69

av Sigge Godin (fp)

med anledning av prop. 1989/90:76

Regionalpolitik för 90-talet

Västernorrlands läns behov av regionalpolitiska insatser

Nuläge och utvecklingstendenser i Västernorrland

Nedgången i vattenkraftsutbyggnaden och tillbakagången i de areella näringarna under 50- och 60-talen sätter fortfarande sin prägel på Västernorrland. Befolkningsstrukturen kännetecknas av en förhållandevis låg andel yngre människor. I inlandet finns församlingar där andelen människor över 65 år är över 40%. Under hela 80-talet har länet haft en mycket svag sysselsättningsutveckling. I sin tur har det resulterat i fortgående befolkningsminskning. Inget annat län har, såväl i relativa som absoluta tal, förlorat så många människor under 80-talet, 7 500 personer.

Upprättade prognoser pekar dessvärre på att länet hotas av en fortsatt befolkningsavtappning. Fram till 1995 minskar länets folkmängd enligt dessa prognoser med ytterligare 5 000 personer. I sin tur återverkar det på många områden. Länet får ett mycket mindre skatteunderlag, vilket försvårar för landsting och kommuner att driva sin verksamhet.

Likaså hotas – framför allt i glesbygden – den kommersiella servicen. Många mindre skolors existens kommer att vara hotad. Arbetsmarknadsutbudet blir mer begränsat och därmed mindre attraktivt.

I en alternativ prognos, som bygger på andra, också realistiska utvecklingsförlopp, beräknas sysselsättningen minska med 4 000 arbetstillfällen. Det skulle innebära en ytterligare befolkningsminskning på cirka 10 000 personer ner till 246 000 innevånare. En sådan utveckling är naturligtvis fullständigt oacceptabel.

Till stor del hänger också den relativa sysselsättningsnedgång som orsakat befolkningsminskningen samman med beroendet av basindustrierna. Mycket omfattande strukturförändringar innebar exempelvis att Kramfors kommun förlorade ett flertal skogsindustrier under 70-talet. I Timrå kommun innebar rationaliseringar och nedläggningar inom den samlade industrin under första hälften av 80-talet att halva industrisysselsättningen försvann. Under senare tid har tre nedläggningsbeslut av större industrierheter

tagits: Matfors pappersbruk i Sundsvall med 200 sysselsatta, Hagraf i Härnösand med 225 sysselsatta och Kiselfabriken i Ljungaverk, Ånge, med 100 sysselsatta. På den offentliga sidan kan nämnas nedskärning vid I21/T3 i Sollefteå efter förslag från FU 88.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de allmänna utvecklingstendenserna i fråga om befolkningstal, sysselsättning och servicenivåer i förening med aktuella akuta arbetsmarknadsinsatser på vissa orter inte ger någon grund för att dra ner de regionalpolitiska insatserna i Västernorrland. Detta har också konstaterats av den regionalpolitiska utredningen (REK 87) som prioriterat insatser i Västernorrlands län.

Utbildning och forskning

Högskolan i Sundsvall/Härnösand har allt sedan starten 1977 haft en relativt gynnsam utveckling. Ytterligare resurser har tillförts skolan, senast i samband med riksdagens beslut över kompletteringspropositionen 1989. Emellertid kan jag konstatera brister i två väsentliga avseenden.

Även om högskolan föreslås få vissa forskningsresurser kommer den fortfarande inte att kunna bygga upp en tillfredsställande forskningsorganisation. Jag ser detta som en allvarlig brist. I jämförelse med de resurser som forskningsuniversitets- och högskolor erhåller får de mindre högskolorna sammantaget cirka 10% av de ökade forskningsresurserna, medan de svarar för 17 % av utbildningen. De mindre högskolornas andel av forskningsresurserna i dag är långt under 1 %.

I regionalpolitiska utredningen (REK 87) konstaterades att övergången från gymnasium till högskola är väsentligt lägre i de områden som har enbart mindre högskolor jämfört med dem som har ett mer utbyggt högskoleväsende. Vidare är övergången till doktorandutbildning för studenter vid mindre högskolor drygt 10 % vid de mindre högskolorna jämfört med forskningshögskolorna. Den låga rekryteringen till doktorandutbildningen från de små högskolorna är allvarlig för landet som helhet, främst när rekryteringen vid forskningshögskolorna och universiteten också är mycket låg. Detta har också konstaterats av REK 87. Högskolorna har också konstaterats vara den främsta flyttningsmotorn för ungdomar i ålderna 19–24 år i de län/regioner som saknar ett mer utbyggt högskoleväsende.

Särskilt mot bakgrund av den utveckling som kännetecknat Västernorrlands län under hela 1980-talet är detta förhållande allvarligt. Samtidigt har vi från länet upprepade gånger pekat på möjligheter till utvecklingsinsatser gällande forskning och utbildning. Som framgår i annat sammanhang är Västernorrlands län oerhört beroende av skogsindustri och annan elintensiv industri. Regeringen har vid ett flertal tillfällen erhållit förslag om att inrätta forskning och utbildning med inriktning på elenergiteknik, miljöteknik och processteknik. Det vill säga tre områden som är av vital betydelse för länets industri och i synnerhet den trävarubaserade industrin. Samhällsinsatser på dessa områden i högskolans regi skulle innebära såväl en betydande regional förstärkning som en viktig personell åtgärd med inriktning mot en av våra viktigaste exportbranscher. REK 87 insåg också den elkraftintensiva industrins värde för Västernorrland i synnerhet, men också för landet som hel-

het. REK 87 beskrev Sundsvall/Härnösands högskolas utveckling som en triangelsamverkan med Sundsvall/Härnösand-Örnsköldsvik-Östersund. REK 87 pekade också på möjligheter till utlokalisering av kollektivforskning från Stockholm till Västernorrland i första hand inom pappersindustrin. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Mot. 1989/90
A69

Energipolitiken och strukturförändringar

Genom riksdagens beslut om ökade avkastningskrav på kapital som staten investerat i Vattenfall samt den senaste skatteomläggningen med mervärdeskatt på energi har priserna på energi successivt ökat. För framtiden förutskickas fortsatta höjningar av energipriset samtidigt som viss osäkerhet råder om den framtida energipolitiken.

Västernorrlands län är Sveriges mest elintensiva vad det gäller användning av industriell el. Cirka 8 000 personer är direkt berörda av den elintensiva industrin i sitt arbete och indirekt berörs flera gånger så många personer. Samtidigt är Västernorrlands län ett betydande exportlän med ett substantiellt bidrag till den nationella försörjningen. De elintensiva industrierna som företrädesvis är lokaliserade vid kusten är också av mycket stor betydelse för inlandet genom att skogsindustrin tar sin råvara från detta område.

Redan i dag kan vi märka effekterna av ökade kostnader för elenergi och en fortsatt ökning kommer med nödvändighet att utsätta Västernorrland för mycket påtagliga strukturförändringar.

I dagarna har Casco Nobel AB aviserat nedläggning av kiseltillverkningen i Ljungaverk vilket direkt kommer att beröra 120 personer utöver det närmare 100-talet anställda som tvingats lämna företaget för bara ett par år sedan. Ett antal företag överväger omlokaliseringar av verksamhet, alternativt tvekar med sina investeringsbeslut. Mot den bakgrunden hyser vi i Västernorrland farhågor vad gäller den framtida utvecklingen i länet. Den hittillsvarande utvecklingen tillsammans med de farhågor jag hyser för en fortgående omstrukturering pekar på behovet av betydande regionalpolitiska insatser i Västernorrland vilket är motsatsen till regeringens förslag i propositionen.

Västernorrlands internationella beroende

En av Sveriges och den svenska välfärdens ödesfrågor inför 90-talet är frågan om den svenska industrins fortsatta internationella konkurrenskraft och bibehållna internationella position. Farhågorna är många, varningssignaler och statistik talar sitt tydliga språk om förlorade marknadsandelar, ett ökat beroende av internationellt sårbar storindustri, investeringsflykt, försämrad produktivitetstillväxt m.m. En stark, strukturförändrad och växande industri är ett måste inför framtiden.

I Västernorrlands län finns en starkt exportinriktad och tung basindustri av stor nationell betydelse. Västernorrslänningen står för cirka 8 % av landets bruttoexport vilket i kronor utgör cirka 25–30 miljarder – men endast cirka 3% av befolkningen. I enbart Örnsköldsviks kommun är motsvarande siffror 3% mot en befolkningsandel om 0,6%, dvs. en bruttoexportandel om

fyra gånger sin befolkningsandel. Av den totala industriproduktionen i Örnsköldsviks kommun går cirka 75 % på export. Nettoexportsiffror ligger avsevärt högre. Exempelvis har skogsindustrin i länet en andel nettovaluta om mer än 80 %.

Men den västernorrländska industrin har också strukturproblem. För exempelvis verkstadsindustrin, dit storföretag som Hägglund & söner, Sunds Defibrator, ABB-gruppen och Sundsvalls verkstäder hör, och som är den sysselsättningsmässigt största industribranschen i länet med en mycket hög exportandel i produktionen, finns tydliga indikationer på försämrad konkurrenskraft. Produktivitet, teknikförnyelse och vinstnivåer har under 1980-talet varit sämre i Västernorrland än i många andra delar av landet (källa: SIND 1989). Behoven av effektivisering och marknadsexpansion är uttalade också av branschens egna företrädare.

Datoriseringsnivån, liksom andel högskoleutbildade inom verkstadsindustrin generellt i länet är relativt andra län, låg. Behovet av teknikförnyelse är större än på de flesta andra håll. Detta föga uppmärksammade faktum måste förvisso bli föremål för en konstruktiv uppmärksamhet. De bedömningar som kan göras över utsikterna för den västernorrländska småindustrins utveckling inom verkstadsområdet är inför kommande lågkonjunktur mycket oroväckande.

De infrastrukturella satsningarna har stor betydelse för näringslivsutveckling, arbetskraftsrekrytering och flyttningsbenägenhet. Ett "perifer" geografiskt läge får inte även ur dessa aspekter utgöra en konkurrensnackdel för industrin. Insatserna måste ges en inriktning mot utvecklingsorienterade företag, industrinära tjänsteföretag, kompetensuppbyggnad, teknikförnyelse, nyföretagande, långsiktig strukturuppbyggnad, koncentrationsutjämning och en infrastrukturförbättring inom framför allt transport- och kommunikationssektorn. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Stödet till stödområdet

I den regionalpolitiska propositionen föreslås att Sollefteå, Ånge, inlandsförsamlingarna Holm och Liden i Sundsvalls kommun samt inlandsförsamlingarna Anundsjö, Björna, Skorped och Trehörningssjö i Örnsköldsviks kommun skall tillhöra stödområde 2. Kramfors inräknas tillfälligt i stödområde 2.

REK 87 prioriterade Västernorrland genom att tillföra Kramfors till inlandet samt utpeka såväl Örnsköldsvik, Härnösand, Sundsvall-Timrå som mellanstäder. Regeringen har i propositionen inte någon hållbar argumentation för ny stödområdesindelning. Att i dagens högkonjunktur förändra stödområdesindelningen utan en genomgripande analys är inte försvarbart. Jag föreslår att riksdagen beslutar att bibehålla nuvarande stödområdesindelning samt att Ånge inplaceras i stödområde A. Vidare bör regeringen ges i uppdrag att inlemma Härnösand i tillfälligt stödområde. Skälen till förändringarna när det gäller Ånge och Härnösand skall ses i den strukturförändring som sker genom nedläggningen av kisel tillverkningen i Ljungaverk och Hagrafs avveckling i Härnösand.

Regeringen argumenterar i propositionen för införande av stödjepunkter

i anslutning till stödområdet. REK 87 föreslog att Örnsköldsvik, Härnösand och Sundsvall-Timrå skulle ingå i gruppen mellanstäder. Regeringens argumentation pekar på att Örnsköldsvik, Härnösand och Sundsvall-Timrå väl fyller kriterierna för gruppen stödjepunkter. Riksdagen bör därför ge regeringen detta till känna.

För att underlätta en differentiering av näringslivet i de s.k. stödjepunkterna bör det regionalpolitiska stödet till privata tjänstesektorn göras vidare än vad som föreslås i propositionen. Olika undersökningar har visat att företag i Västernorrlands län köper tjänster för hundratals milj. kr. per år från privata tjänsteföretag främst i storstadsområdena. Stödet till den privata tjänstesektorn bör därför även inriktas mot befintliga eller nya företag som vänder sig till en lokal och regional marknad. En större del av tjänstemarknaden skulle därmed kunna upphandlas i stödjepunkterna. Dessa tjänsteföretag innebär också en viktig resurs för det lokala och regionala näringslivets fortsatta utveckling. Trycket på tjänsteföretagen i storstadsområdena kunde därmed minska och en omlokalisering av sysselsättning och resurser till stödjepunkterna skulle bli följden.

Västernorrlands vägar

En väl fungerande infrastruktur är av avgörande betydelse för länets framtid. Den viktigaste infrastrukturinsatsen i Västernorrland är satsningar på vägnätet. Som jag tidigare anfört är transporterna av skogsråvaran avgörande för skogsindustrins överlevnad. I ett skogslän som Västernorrland krävs också goda vägförbindelser för att arbetspendlingen skall kunna upprätthållas.

Västernorrland har i dag ett behov av 80 milj. kr. för att upprätthålla nuvarande standard. Tilldelningen av medel för innevarande period kommer att sänkas. Förutom dryga underhållskostnader skall man också lägga till de krav som följer av de s.k. EG-bestämmelserna. De ansvariga i länet har beslutat att i första hand satsa på de funktionellt viktiga regionala stamvägarna. De övriga belagda vägarna repareras i fortsättningen endast så länge det är företagsekonomiskt lönsamt. De görs sedan om till grusvägar. Av de 300 mil belagda vägarna är cirka en tredjedel i farozonen. För närvarande repareras 1% av det lågtrafikerade vägnätet. Det innebär att cirka 6-7 mil av det belagda vägnätet kommer att övergå till grusvägar. Detta är samhällsekonomiskt slöseri och kan inte accepteras. Samtidigt kan noteras att stora skillnader råder mellan olika läns möjligheter till beläggning av sina vägar. Västernorrland har 67 % av vägarna belagda. Samtidigt ligger andra län över 90 % belagda vägar och de har dessutom målsättningen att före sekelskiftet få 100% av vägarna belagda. Rimligen bör alla län ha lika många procent av vägarna belagda innan medel tillförs till en hundra procentig beläggning. Detta bör ges regeringen till känna.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i mo-

tionen anförts om utbildningens och forskningens betydelse för Västernorrlands läns utveckling,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den elkraftsintensiva industrin,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Västernorrlands läns beroende av länets exportindustri,

4. att riksdagen beslutar att bibehålla nuvarande stödområdesindelning,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts beträffande Ånge och Härnösands kommuners inplacering i stödområdet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Örn-sköldsviks, Härnösands samt Sundsvall-Timrås kommuner bör inlemmas i gruppen stödjepunkter i anslutning till stödområdet,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande upprustningen av länsvägarna i Västernorrlands län.

Mot. 1989/90

A69

Stockholm den 26 mars 1990

Sigge Godin (fp)